

Esteve Fàbregas i Barri (1910-1999) i l'onomàstica lloretenca

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA

Universitat Oberta de Catalunya

Quaderns de la Selva, 23 (2011), 115-119

Resum: L'estudiós i activista cultural lloretenc Esteve Fàbregas i Barri (1910-1999) féu aportacions significatives a l'onomàstica (així com a la recuperació o invenció de tradicions locals i a l'estudi del parlar popular i mariner) de Lloret de Mar. En especial va treballar per establir els noms correctes (adaptats a la normativa de l'IEC) dels espais urbans i periurbans de la vila, tasca en què va tenir l'assessorament del filòleg Modest Prats.

Paraules clau: onomàstica, Lloret de Mar, toponímia, Esteve Fàbregas i Barri, argot mariner.

Abstract: *The researcher and cultural activist from Lloret de Mar Esteve Fàbregas (1910-1999) made significant contributions to the knowledge of the town onomastics (as well as to the recovery or invention of local traditions and to the study of popular language, in particular that of sailors). He worked especially to establish the correct names, adapted to the standards of the Institut d'Estudis Catalans (modern Catalan grammar) of the urban and periurban areas of the town, a task where he had the advice of the philologist Modest Prats.*

Keywords: *onomastics, Lloret de Mar, toponymy, Esteve Fàbregas i Barri, marine slang.*

Centre
d'Estudis
Selsatans

Un dels aspectes que vam proposar com a possible tema en la primera circular de difusió del projecte de la Jornada d'Onomàstica fou, entre d'altres, el de la recuperació i/o estudi de reculls d'interès onomàstic realitzats per estudiosos locals o inclosos en els seus treballs, de vegades menys coneguts en l'àmbit general i que podien donar peu, si es coneixen o es divulguen, a estudis més aprofundits per part dels especialistes, treballs comparatius, etc.

Es dona el cas que un dels estudiosos que va fer aportacions en el camp de l'onomàstica lloretenca és alhora un personatge de relleu cultural a la vila, l'autor, podem dir, que més producció literària (incloent-hi, és clar, la memorialística) va deixar escrita, vinculada a Lloret en el període que va dels anys 30 als anys 80. Ens referim, és clar, a Esteve Fàbregas i Barri (1910-1999). Amb motiu de commemorar-se, doncs, aquest any el centenari del seu naixement, que Lloret ha volgut singularitzar i celebrar, i com que la nostra jornada se celebra a Lloret, ens ha semblat que calia recordar-lo i fer referència, encara que sigui breument, a la seva obra, coma primera aproximació, fent referència a la seva aportació al cap de l'onomàstica.

El periodista cultural Xavier Garcia Pujadas en va publicar el 1992 una extensa i documentada biografia, i també Joan Domènech s'hi ha referit en diversos articles. Aquestes aportacions permeten completar les nostres breus notes i ens eximeixen de detallar en excés.¹

Anomenat localment *l'Estevet*, Fàbregas s'inicià com a jove escriptor de tendència catalanista, promogué la revista *Aires lloretencs* els anys 30 i actuà com a militant catòlic. Una de les seves facetes fou la de divulgador entusiasta de les bondats del seu poble i del que inicialment s'anomenà "atracció de forasters" (el turisme incipient) sense escamotejar els aspectes històrics i culturals. Funcionari municipal sota el règim franquista, se'l pot considerar recuperador i inventor de tradicions i d'eventuals monuments i espais vinculats a la història i a la literatura tot rescatant de l'oblit el passat mariner de la vila, les estades i els textos d'alguns escriptors, etc.

Deixà una obra variada i extensa, imprescindible per entendre l'evolució el turisme a la Costa Brava i a Lloret en particular durant més de 60 anys, que va des de la simple anècdota o la recuperació de notícies i personatges fins a la novel·la, passant per la reflexió moral i per una àmplia pluralitat d'interessos. La seva especialitat, més que el paisatge físic, fou el paisatge humà. Desfilen per les seves narracions personatges característics de la vila: en Feliu que va portar sa dona a l'illot de sa Tortuga perquè hi infantés; "es gran Reyner", que anava a l'art tot l'any, o en Pepet Joga, de Vallfadó (un imaginari Lloret), que va tenir "l'última botiga d'aquelles que tenien de tot"; o els joves que es banyen de nit i nus a la platja amb les estrangeres i que, davant la guàrdia civil, afirmen fer-ho per defensar "el honor nacional" i queden lliures; o en Pelegrí, "un vallfadenenc

1 X. Garcia, *Biografia d'Esteve Fàbregas i Barri. L'escriptor, el creador, l'home* (Barcelona, Selecta-Catalonia, 1992); J. Domènech, "Esteve Fàbregas i Barri, en el record", *Quaderns de la Selva*, 11 (1999), 27-42.

de pura sang” la família del qual durant quatre generacions “van proclamar de Santagna (Blanes) a Montllor (Tossa) les dues viles veïnes, els trets essencials de la raça...”²

L'obra literària de Fàbregas manté encara avui una frescor i vivesa molt grans. En sobresurten dos aspectes d'interès per a nosaltres. D'una banda, el fet d'haver acollit (com mestre Ruyra féu, d'altra banda) el parlar salat i la llengua popular dels pescadors i, sobretot, de les dones. *La cançó del lladre*, per exemple, conté una impagable tirallonga d'insults i bescantaments entre dones que causa impacte (“Calla i passa de pressa abans no t'escupa a sa cara... Bèstia ! Bèstia salvatgina d'aquelles d'entre rius! Molt seria que miressis es codro de ca teua... no m'hi embolicus, si no vòs que t'arrencu aqueixa figa de moro des coll...”)³

D'altra banda, en el conte *La sardana d'en Feliu* apareix un seguit de “senyes” usades pels pescadors per enfilelar els caladors, uns topònims especials i en procés de pèrdua. Fàbregas en recollí i els inserí en l'obra literària (també en recollí Sala Lloberas, del qual ens parlaran a la tarda).

La invasió del turisme és l'altre gran tema de moltes narracions i textos de Fàbregas, tant des del punt de vista més imaginatiu com del més realista. La seva producció en articles és extensíssima.

Pel que fa a llibres el 1959 publicà *Lloret de Mar*, primer recull de notícies sobre la vila. El segon, *Dos segles de marina catalana* (1961), és un enfilall de “delicioses narracions” sobre l'aventura d'ultramar del Vuicents lloretenc. Les col·laboracions a la revista lloretenca *Tramuntana* les aplega el 1970 en *Vint anys de turisme a la Costa Brava*. El 1976 publicà *Alba de prima. Una manera de pensar*, sentències i opinions sobre temes diversos, amb pròleg d'Espriu.

Amb la novel·la *La mort a Rieral* guanyà el Premi Narcís Oller als Jocs Florals de Barcelona de 1977. Després revisà i aplegà narracions de joventut en tres volums: *La serp es mossega la cua* (1978) amb dibuixos de Cesc; *Boira il·luminada* (1980) i *Senyora i pastora* (1981). Es tracta de “divertir el lector –tot fent-lo pensar un xic potser– contant-li històries”. Fàbregas va excel·lir en les notes breus, les anècdotes i facècies de la història i el present de Lloret i de la costa: de la vida marinera, la primera industrialització i l'arribada del turisme. Són textos que no han envellit, sinó que han guanyat amb el pas del temps i, llegits avui, ens ofereixen una imatge molt viva d'aquells anys, a més d'un entreteniment divertit i segur.

Si ens centrem en la seva aportació al camp que ens interessa avui, l'onomàstica, són tres les obres o treballs que cal tenir presents, a banda, com hem dit, del material que ja introduí de manera natural en els seus textos literaris i que també caldria rastrear.

En primer lloc, el 1979 deixà enllestit un *Catàleg toponomàstic de la vila i terme de Lloret de Mar adaptat a les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans*, que

2 Ens hi hem referit en el nostre text “La Selva” (cap. “Lloret”). En: N. J. Aragó i M. Vilallonga (coord.), *Atles Literari de les terres de Girona*, v. 2, Girona, Diputació de Girona, 2003, p. 1026-1171 (145 p.)

3 *Ibidem*.

l'ajuntament aprovà en sessió de 16 d'abril d'aquell any i adquirí vigència oficial en el moment en què el cafarnaüm turístic desfigurava la fesomia tradicional de la vila. Amb tot, restà inèdit i l'exemplar que conserva l'arxiu municipal deixa un espai per a un prefaci inexistent, potser demanat a Mn. Modest Prats, a qui agraïx la col·laboració en l'elaboració del catàleg que diu que fou fet "ja fa alguns anys". El rellevant és que, al costat de la tasca de regularitzar ortogràficament els topònims, hi ha un treball no explicitat –més que en el seu resultat final –, de deduir un possible origen d'aquells noms, a fi de poder postular una grafia que no sigui igualment arbitrària que la que es vol corregir ("la confusió.... [que] regna des de l'antigor", segons afirma). En això no pretén ser un treball definitiu. I segonament rellevant és l'esment de les fonts que utilitza per fer aflorar els topònims, a més de les fonts orals o, com ell diu, "el parlar vivent": un capbreu de 1808, els cadastres de 1879 i 1943, plànols de l'Instituto Geográfico y Estadístico de 1925, 1950 i 1955, un article de Mn. Ignasi M. Colomer. Això permet que avui sigui novament revisitada aquesta documentació per a una eventual revisió d'aquell treball i, doncs, per sancionar les seves solucions des del punt de vista filològic, tot posant-ne de relleu l'encert i la perspicàcia; també per recuperar material toponímic no utilitzat (ja que ell afirma que no ha considerat "necessari transcriure els topònims arcaics, caiguts en desús i difícils de localitzar, que figuren en documents antics"; i finalment, per proposar solucions alternatives, si calia. El mateix Fàbregas es mostra savi i disposat a la rectificació quan, al final del seu pròleg, demana que "d'ara endavant, vetllant, si més no, per la puresa i la dignitat de la llengua catalana, renaixent, i per la cultura del nostre país, es tingui en compte aquest modest treball, o altres de millors que es publiquin amb el mateix esperit".

Del 1985 és el seu *Diccionari de veus populars i marineres recollides del parlar vivent*, editat per Editorial Pòrtic, de Barcelona, amb un prefaci de Modest Prats, que el situa en el context dels treballs com el seu i n'assenyala la utilitat i l'encert.⁴ Prats recorda com es varen conèixer amb motiu del recull toponímic de 1979. "Recordo vivament encara –afirma– la passió amb què recollia les noms de lloc de la seva vila, l'enginy amb què insinuava possibles interpretacions de mots obscurs en la seva etimologia i/o desfigurats per la pronúncia popular que ell havia copsat fidelment i reproduïa amb exactitud... la seva manifesta passió pels topònims indicava aquell amor a la llengua que caracteritza un escriptor de debò". Igualment pondera el valor que per als filòlegs i lexicògrafs arriba a tenir el treball dels escriptors que saben pouar en el parlar popular. Sense la seva aportació "podrien fer ben pocs passos les ciències del llenguatge". Valora el treball de Fàbregas ja que permet salvar mots "no només d'un possible oblit dels estudiosos, sinó d'un oblit total i complet". Cal reclamar una mirada nova sobre

4 Esteve Fàbregas i Barri, *Diccionari de veus populars i marineres recollides del parlar vivent*. Prefaci de Modest Prats, Barcelona: Editorial Pòrtic (Col. Diccionaris, 303), 1985, 241 p.

aquest material per part de filòlegs d'ara, o simplement tenir-lo present en els estudis que avui dia es fan.

El 1989 edità, amb la seva esposa Carme Rebollo Tibau, el llibre *La cultura tradicional i el parlar de Lloret*.⁵ El defineix en el “Déu vos guard” com a “recull dels trets més representatius de la cultura tradicional d'aquesta vall marina, extensius, molts d'ells, a tota la comarca de la Selva i a bona part del principat. No considera que res hi sigui original més que el treball de reunir per a la memòria futura, “a manera de retrat moral, quan encara hi som a temps, allò que fou –i que en el fons continua essent– Lloret de mar, vila personalíssima, avui en plena creixença i evolució, no sempre en sentit milloratiu.”

Desfilen per les seves pàgines oficis artesanals desapareguts, cançons i goigs, creences i jocs, cuina, danses i festes, llegendes, mals i remeis, oracions i conjurs, fórmules de cortesia, rivalitats amb pobles veïns, el temps, refranys i travallengües, etc. En destaquem el darrer apartat: “El parlar de Lloret” on tracta de la fonètica, la morfologia i el lèxic, els barbarismes usats i els mots i locucions d'ús exclusiu a Lloret. Té interès pel fet que documenta moltes dites populars, i dins d'aquestes alguns malnoms i renoms, i sobretot l'origen que els provocà en l'anecdota local, que avui serien irrecuperables.

Igualment inclou un llistat a banda, extens, de llinatges lloretencs i de renoms o motius amb l'origen d'alguns d'aquests. Ofereix també la bibliografia que ha usat: alguns articles seus o de Sala Lloberas i també documentació d'arxiu, parroquial i municipal, que coneixia, i que pot tornar-se a rastrejar, si cal.

Tot plegat ens assenyalava –com també en el cas d'alguns erudits del segle XIX i d'altres del XX– l'obra d'Esteve Fàbregas, la de més fidel voluntat compiladora i també la ben purament literària com un jaciment excel·lent per a l'estudi de l'onomàstica lloretenca. No ens hi ennaveguem ara, però sí que ho posem de relleu en un context propici perquè sigui coneguda i valorada.

5 Esteve Fàbregas i Barri, Carme Rebollo Tibau, *La cultura tradicional i el parlar de Lloret*, Lloret de Mar: Cercle Alba de Prima, 1989, 275 p.

